

CARMEN DĂRĂBUȘ

**Corina Isabella Csiszár, *Obiceiuri din Țara Lăpușului*,
Editura Ethnologica, Baia Mare, 2022, 222 pag.i,
ISBN 978 - 606 - 8213 - 81 - 1**

Cartea Corinei Isabella Csiszár este rezultatul unei cercetări de teren, desfășurată vreme îndelungată, pe etape, în funcție de fragmentele etno-socio-antropologice studiate la fața locului. Îmbinând observațiile directe cu interviul indirect și cu metoda chestionarului, autoarea mărturisește necesitatea salvării stratului ancestral, păstrat prin mesaje accesibile tot mai mult doar generației vârstnice sau specialiștilor, strat aflat în pericol de dispariție fie din cauza pierderii caracterului funcțional, fie din cauza aculturației. Specificul observat este persistența elementelor precreștine alături de cele creștine ori absorbite în acestea. Dacă zona Maramureșului Istoric a constituit un subiect de investigare frecvent, atât pentru cercetători români, cât și străini, Țara Lăpușului, bogată în structuri arhaice, dar poate mai puțin spectaculoasă, nu a fost suficient explorată. Abordarea comparatistă joacă un rol important, prin punerea față în față a conținutului arhaic cu cel care a rezultat în cadrul procesului evolutiv. Tradiția este cea care face viabile obiceiurile, însă pe măsură ce peisajul social își schimbă coordonatele funcționale sub impactul diversilor factori (acum, globalizarea este catalizatorul aculturației), tradițiile sunt estompate și alte obiceiuri se insinuează în urzeala comportamentală. Fiecare capitol este precedat de un corpus teoretic, care propune terminologiile și sursele lor, instrumentele de lucru.

Nașterea, căsătoria și moartea sunt, din vremuri străvechi, cele trei puncte între care se desfășoară existența umană. Bazându-se pe terminologia propusă de A. Van Genep, autoarea face o radiografie a modificărilor pe care le suferă cele trei momente de trecere, cu funcție pragmatică prin trei tipuri de rituri: depășirea vechii stări (*rituri preliminarii*), trecerea propriu-zisă (*rituri liminarii*), reintegrarea în noua stare (*rituri postliminarii*). Nașterea și moartea sunt legate de o viziune cosmogonică arhaică; cea mai mare importanță o capătă trecerea, cu riturile sale liminarii, ce face legătura între o viziune cosmogonică și una sociogonică, între datele biologice și cele sociale. Femeia se încorporează riturilor de fertilitate și superstițiilor dinainte de naștere și sistemului de interdicții, cu scop de protecție a mamei și a copilului, după naștere. Rolul moașei, cunoscătoare și practicantă a gesturilor ce țin de magia și praxisul tradițional se diminuează până la estompare, datorită nașterilor la spital. Medicina populară, ursitoarele, sistemul ritologic cu funcții magice și apotropaice sunt tot mai mult substituite de pragmatismul inserării perechilor într-un alt tip de cultură decât cea arhaică. Textele culese de Corina Isabella Csiszár: *Jocurile de copii*, *Șpițul*, *Joc în boi*, *De-a popa-n glie*, *Jocul cu mingea*, *De-a una și fuga* etc. traduc o formă de ludic al unui univers tradițional, activ, pe cale de a se pierde într-o lume rurală tot mai

deschisă virtualului.

Totuși, „căsătoria reprezenta cel mai complex fenomen folcloric, având interferență cu toate celelalte manifestări folclorice. „Unele obiceiuri nupțiale lăpușene s-au pierdut sau sunt pe cale de a se pierde sau de a se contamina cu obiceiuri preluate din alte zone ale țării sau chiar cu tradiții importate de peste hotare de către cei care au luat drumul străinătății” (p. 8). Fenomenul emigraționist aduce influențe pe toate palierele existenței, de la arhitectura și interiorul caselor, la vestimentație și viață spirituală. Actanții unei nunți rămân aceiași, dar anumite atribuții se schimbă. Un exemplu în acest sens: dacă în trecut invitația la nuntă era făcută de *chemători*, acum este făcută de miri. Spre a simplifica, nu mai există două petreceri, la fiecare dintre miri, ci una comună, de obicei într-un spațiu neutru, destinat evenimentelor. Cadourile de nuntă sunt practice, financiare, nu obiecte lucrate în casă. Nu totdeauna se păstrează toate strigăturile (uneori se exclud, în mare parte): strigătura la găină, la grâu, la nănași etc. Ținutele sunt tot mai apropiate de cele din mediul urban, iar meniul, care include câteva feluri tradiționale, este dominat de bucătăria internațională. Din tabloul bine documentat de autoare, se poate trage concluzia că fenomenul nupțial a suferit cele mai multe modificări, el fiind și cel mai complex moment de trecere. Unele elemente s-au păstrat la nivel strict formal sau au fost înlocuite - în loc de grâul fertilizator aruncat peste miri s-a folosit orez, iar acum, tot mai mult, confetti, care nu are cum să aibă aceeași funcție. Și aici autoarea adaugă texte folclorice, mai ales *străgături*, unele cu caracter umoristic, iar altele, nostalgice.

Integrându-se preocupărilor pentru antropologia morții, cercetarea riturilor funerare relevă profunzimea religiozității a mediului rural maramureșean. Demersul funebru are o structură bazată pe cifrele magice, regăsite atât în substratul comportamental și spiritual păgân, cât și în cel creștin, în cadrul formelor de inițiere, pentru că riturile de trecere sunt unele de inițiere: „șapte fire din bumbac”, „pup cu șapte cornuri”, „șapte monede” – număr impar, deschis absolutului. Autoarea identifică un „creștinism țărănesc”, bazat mai ales pe rituri și ritualuri, mai puțin conceptualizat și mai mult pragmatic, o prelungire în solemnitate a practicării vieții religioase în toate compartimentele vieții cotidiene, un mod de raportare la Divinitate constant. Văzând moartea ca pe o etapă firească și având credința fermă a imortalității sufletului, frica de moarte nu există în mentalul colectiv arhaic. Trecerea în moarte e trecerea în regnul vegetal al trupului, și în cel pur spiritual, al sufletului. Moartea restituie naturii și cosmosului partea imaterială și cea materială a ființei.

În obiceiurile calendaristice există, probabil, cea mai serioasă continuare a credințelor și practicilor păgâne în cele creștine. Mărțișorul și Dochia, Alexie cel Cald, Bunavestire, Farsângul, Ieșirea la arat, Floriile, Paștele, Stropitul, Armindenul, obiceiuri pastorale, bine reprezentate etc. Compoziția etnică a Țării Lăpușului nu cuprinde doar români, ci și maghiari și urmași ai altor etnii (germane, slovace), maghiarizați în timp. Odată cu sporirea considerabilă a numărului de căsătorii mixte după cel de-al Doilea Război Mondial, există și numeroase fenomene de contaminare (spre exemplu, obiceiul stropitului a doua și a treia zi de Paști), cât se poate de firești în practica conviețuirii. Culegerile de texte propuse, extrem de binevenite datorită pericolului dispariției lor odată cu dispariția generațiilor

vârstnice, vorbesc despre credințe, superstiții, despre autohtonizarea elementelor mitologice universale: *Luatul laptelui de la oi, Șarpele, Povestea cu puiul de urs, Întâmplare păstorească* etc. Obiceiurile de primăvară și de vară sunt solare, în mare parte, reprezintă spațiul deschis al desfășurării vieții. Cele de toamnă și de iarnă au o notă amplificată de magie și mister. După terminarea muncilor de toamnă, șezătorile sunt forme permanente de socializare, care îmbină, clasic, utilul cu plăcutul. Materialul cules este, și la acest capitol, bogat și interesant. Obiceiurile de Sfântul Andrei și Vergelul la români, Cinstirea Evelor (Evázas) la maghiari antrenează mai ales generațiile tinere.

Imaginarul fantastic propus în colecția din final, se bazează mai ales pe întruchipări feminine fantastice, de obicei cu conotații negative, reflexe ale imaginarului european, care vede, multă vreme, în femeie, provocatoarea de dezordine, iraționalitate, mister, astfel că personajele sunt forme de a-și exorciza fricile de Celălalt: *Fata Pădurii la câmp, Fata Pădurii la stână, Pădureana, Fata Pădurii în casa părăsită, Fata Pădurii în pădure, Patroanele săptămânii, Marțolea, Adam și Eva* etc., în timp ce literatura eroică și cea a pildelor înțelepte este dedicată bărbaților: *Povestea lui Pinte, Povestea celor trei vorbe*.

Colecțiile personale, materialul furnizat de performeri, studiile și articolele din „Memoria ethnologica” referitoare la subiect constituie sursele principale ale substanței cărții *Obiceiuri din Țara Lăpușului*. Structura cărții se bazează pe consemnarea și interpretarea obiceiurilor privind evenimentele fundamentale din viața unui om, pe elementele rituale din obiceiurile cotidiene mai puțin solemne, pe obiceiurile calendaristice, pe produsele de estetică populară, în special de literatură populară. Glosarul, ca instrument auxiliar, este bine întocmit și necesar lectorului mai puțin avizat în ceea ce privește aria cercetată. Autoarea assemblează o imagine a arhaicului, cu elemente magice și concrete, necesară în sensul recuperării și conservării substratului mitico-istoric autohton.

CORINA ISABELLA CSISZÁR

**OBICEIURI
DIN
ȚARA LĂPUȘULUI**

Editura Ethnologica